

3. Dorosh, O.V. (2014), "Socio-economic mechanism of decent work", Ph.D. Thesis, Demography, labor economics, social economics and policy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine.
4. ILO (1999), "Dostoinnyi trud. Doklad Generalnogo direktora. 87-ya sessiya Mezhdunarodnoy konferentsii truda" [Decent work. Of the Director General. 87th Session of the International Labour Conference], ILO, Geneva, Switzerland.
5. State Statistics Service of Ukraine (2015), «Ekonomichna aktyvnist' naselennya Ukrayiny u 2014 rotsi. Statystychny zbirnyk» [Economic activity of the population of Ukraine in 2014. Statistical yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
6. Kolot, A.M. Hrishnova, O.A. Herasymenko, O.O. et al (2010), Sotsializatsiya vidnosyn u sferi pratsi v konteksti stiykoho rozvytku: monohrafiya [Socialization of labor relations in the context of sustainable development: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Mishchuk, H.Yu. (2015), *Otsynuyannya ta mekhanizm zabezpechennya vykorystannya trudovoho potentsialu v Ukrayini: Monohrafiya* [Estimations and mechanism of use of labor potential in Ukraine: Monograph], NUVHP, Rivne, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2015), «Pratsya Ukrayiny u 2014 rotsi» [Labor Ukraine in 2014. Statistical yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
9. ILO (2011), «Profil' Hidnoyi Pratsi v Ukrayini: Publikatsiya mizhnarodnoho byuro pratsi», available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_154571.pdf (Accessed 16 September 2015).
10. State Statistics Service of Ukraine (2015), «Rynok pratsi u 2014 rotsi. Dopovid' Derzhavnoyi sluzhby statystyky» [The labor market in the 2014 Report of the State Statistics Service], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
11. Rudchenko, O. and Ponomar'ova, O. (2003), «Pidvyshchennya efektyvnosti vykorystannya trudovoho potentsialu na pidpryemstvakh riznykh form vlasnosti v umovakh rozderzhavlennya», *Ukrayina: aspekty pratsi*, vol. 1, pp. 35 – 39.
12. Hrishnova, O.A. Pasyeka, S.R. Pasyeka, A.S. (2011), Trudovyy potentsial Ukrayiny: ot-sinka stanu, efektyvnist' vykorystannya, stratehichni napryamy rozvytku: Monohrafiya [The employment potential of Ukraine: assessment, efficiency, strategic directions of development: Monograph], vydavnytstvo TOV «MAKLAUT», Cherkasy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 28.06.2015 р.

УДК 331.5:314.04

Махсма М.Б.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
yevgenk@ukr.net

Удовиченко С.М.,

канд. екон. наук, зав. лабораторії інноваційного
провайдингу та інтелектуальної власності,
Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція
Національної академії аграрних наук України.

Махсма М.Б.,

канд. екон. наук,
доцент, кафедра управління персоналом и экономики труда
ГВУЗ «Киевський національний економічний університет
имени Вадима Гетьмана»

Удовиченко С.М.,

канд. екон. наук, зав. лаборатории инновационного
провайдинга и интеллектуальной собственности,
Донецкая государственная сельскохозяйственная опытная станция
Национальной академии аграрных наук Украины

Makhsma M.B.

PhD in Economics, Docent, Associate professor
of Personnel Management and Labour Economics Department,
SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman».

Udovychenko S.M.,

PhD in Economics, manager of laboratory
of innovative provaydinga and intellectual property,
Donetsk state agricultural science station
National academy of agrarian sciences of Ukraine

СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

СОЦИАЛЬНАЯ МОБИЛИЗАЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

SOCIAL MOBILIZATION AS INSTRUMENT FOR ENSURING EMPLOYMENT ON RURAL TERRITORIES

У статті розкрито сутність соціальної мобілізації як ефективного, сучасного інструменту забезпечення сталого розвитку сільських територій. Висвітлено прогресивний досвід реалізації в Україні міжнародних проектів сталого розвитку орієнтованих на сільську громаду. Виявлено позитивний вплив соціальної мобілізації селян на підвищення рівня їх трудової зайнятості.

В статье раскрыта сущность социальной мобилизации, как эффективного, современного инструмента обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Освещен прогрессивный опыт реализации в Украине международных проектов устойчивого развития, ориентированных на сельскую общину. Выявлено позитивное влияние социальной мобилизации селян на повышение уровня их трудовой занятости.

The article reveals the essence of social mobilization as an effective, modern tool for sustainable development of rural areas. The purpose of the article is to highlight good practices of social mobilization of rural communities in attracting them international financial donors for the implementation of micro-projects. Projects are aimed at sustainable rural development. Another purpose is justification of measures of improving projects application in the context of promoting rural employment. Scientific novelty of the research is to determine of the value of social mobilization in increasing of rural employment. Currently, social mobilization is increasingly seen in the context of improving the quality of life in rural areas. However, social mobilization tool can be successfully used to improve the situation in local labor markets. The practical value of this research is in the fact that some of the measures proposed revitalization of rural social mobilization towards achieving the priority of employment. The introduction of these measures into practice of local government will increase the number of jobs in the countryside.

Ключові слова. Зайнятість сільського населення, соціальна мобілізація, громада, сільський розвиток, сільські території.

Ключевые слова. Занятость сельского населения, социальная мобилизация, община, сельское развитие, сельские территории.

Key words. Employment of rural population, social mobilization, community, rural development, rural areas.

Вступ. Важливим інструментом вирішення проблем у сфері сприяння зайнятості населення, що проживає на сільських територіях, має стати соціальна мобілізація сільського населення. Як свідчить досвід розвитку сільських територій у зарубіжних країнах, роль місцевих територіальних громад у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку постійно зростає. Місцеві громади роблять відчутний внесок у подолання бідності, створення робочих місць, покращення якості життя сільського населення. Слід відмітити, що все більшого поширення у світовій практиці вирішення завдань місцевого та регіонального розвитку набуває підхід, що спирається на механізми самоорганізації та самопомогі населення на рівні громад. Активізація місцевого населення, спонукання його до самоорганізації, об'єднання у громади та залучення громад до участі у розв'язанні місцевих завдань розвитку дає можливість державі залучити додаткові ресурси та отримати зворотній зв'язок щодо ефективності реформ. Крім того, активізація процесів самоорганізації громадян сприяє покращенню доступу організованого населення до самоуправління та стратегічного планування розвитку територій. Територіальні громади та інші форми самоорганізації населення мають бути невід'ємними суб'єктами управління у демократичному громадянському суспільстві, яке формується нині в Україні. Слід відмітити, що проблемам сталого розвитку суспільства і, зокрема, розвитку сільських територій, останнім часом приділяється все більше уваги вітчизняними вченими. Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили Гнибіденко І.Ф., Дем'яненко С.І., Дієсперов В.С., Масловська Л.Ц., Садовенко А.П., Середа В.І., Прокопа І.В. та ін. Разом з тим, недостатньо дослідженим залишається такий важливий аспект сталого сільського розвитку, як забезпечення зайнятості сільського населення і, зокрема, пошук додаткових інструментів її підвищення в умовах прискорюваних євроінтеграційних процесів. Одним з таких інструментів у сучасних умовах стає соціальна мобілізація сільських громад.

Постановка завдання. З огляду на це, метою статті є висвітлення прогресивного досвіду соціальної мобілізації сільських громад у сфері залучення ними міжнародних фінансових донорів для реалізації мікропроектів, орієнтованих на сталий сільський розвиток та обґрунтування заходів удосконалення їх застосування в контексті сприяння підвищенню рівня зайнятості населення сільських територій.

Результати дослідження. Утворення територіальних громад в Україні регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», де зазначається, що «Територіальна громада — це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста..., або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [1]. У законі зазначається також, що територіальна громада є складовою системи місцевого самоврядування, і підкреслюється, що вона виступає первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень.

Місцеве самоврядування визначається законом як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно, або під відповідальність органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення. Громада може здійснювати участь у місцевому управлінні зверху, формуючі владні органи самоврядування та знизу, виходячи з ініціативами, беручи на себе певні функції органів влади. Українська громада може брати участь у місцевому самоврядуванні через такі форми участі, як громадські слухання, місцеві ініціативи, місцевий референдум, спільні збори тощо. Найпоширенішими формами організації громад є обслуговуючі кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), органи самоорганізації населення (ОСН), громадські організації та ін. Для вирішення конкретних завдань місцевого значення використовуються певні організаційно-правові форми, які найбільш пристосовані до цього.

Наприклад, для здійснення заходів у сфері охорони навколишнього середовища, озеленення і утримання у належному стані садиб, дворів, вулиць, парків, ліквідації наслідків стихійного лиха найпридатнішими, як свідчить практика, виявляються ОСН.

Вирішення питань місцевого розвитку, в числі яких і гостре питання сільського безробіття, вимагає тісної та плідної співпраці громад з органами місцевої влади. Разом з тим, перешкоджають тісній та ефективній взаємодії двох зазначених інститутів такі фактори, як недостатній рівень довіри населення як до владних органів, так і один до одного, відсутність соціального діалогу між соціальними партнерами на місцевому рівні, панування споживацьких настроїв серед селян та ін. В цих умовах завданням місцевого самоврядування має бути стимулювання активізації місцевого населення, його самоорганізації та залучення організованих громад до вирішення місцевих проблем соціально-економічного розвитку, в числі яких і завдання сприяння сільській зайнятості.

Ефективним інструментом у цій справі може стати соціальна мобілізація сільського населення. Загалом під соціальною мобілізацією розуміють активне залучення усього населення до вирішення пріоритетних соціальних, економічних та екологічних проблем місцевого значення. Також соціальна мобілізація передбачає приведення територіальної громади у такий стан, коли вона здатна вирішувати проблеми із використанням власних ресурсів, тобто передбачає об'єднання населення, використання ними свого прихованого потенціалу у допомозі собі самостійно [2, с. 263].

Потрібно зауважити, що в історії українського села з давніх давен широко використовувався такий прояв соціальної мобілізації і форма селянської взаємодопомоги, як «толока». Толока (добровільна безоплатна праця односельчан) організовувалася на селі для виконання трудомістких і термінових робіт, як, наприклад, будівництво будинків, збирання врожаю, спільний випас худоби та ін. Особа, на користь якої працювала толока, зазвичай організовувала частування працівників, також часто завершувалася толока народним гулянням. Використовувалася толока і для проведення таких громадських робіт, як будівництво церков, шкіл, доріг, інших об'єктів спільного користування важливих для села. За кріпацької доби толока використовувалася як додаткова робоча повинність. І хоча як робоча повинність толока була ліквідована ще у кінці 19-го століття, як інструмент звичаєвого права і добровільної взаємодопомоги в українському селі вона існує і тепер.

Метод соціальної мобілізації може бути застосований для вирішення практично усіх проблемних питань щоденного життя людей, що потребують спільних зусиль різних інститутів громадянського суспільства, тому він швидко був поширений у різних країнах для мобілізації громад, громадських організацій та інших місцевих інститутів для забезпечення сталого місцевого розвитку. Відтак, ООН, на саміті зі сталого розвитку 2002 р. у Йоганезбурзі, *визнала участь громад необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку* (вид. авт). З того часу значна кількість країн більшою чи меншою мірою застосовують управління із залученням громад, оскільки це дає можливість підвищити відповідальність і підзвітність органів місцевого самоврядування, державних структур та інших суб'єктів, які приймають рішення перед місцевим населенням, забезпечити досягнення місцевого розвитку на сталій основі та отримувати більшу користь за менших витрат.

Активізація сільського населення у напрямі створення місцевих громад є важливим уже було зазначено, наявність громадського об'єднання є необхідною умовою отримання допомоги від міжнародних організацій. У цьому зв'язку варто навести досвід Програми розвитку ООН (ПРООН) у різних країнах, який переконливо свідчить про ефективність залучення громад до управління місцевим розвитком.

ком. Україна у 2007 р. також підписала План дій ПРООН в Україні, згідно з яким було розгорнуто та реалізовувалося на початок 2011 р. п'ять проектів, спрямованих на розвиток громадської активності та соціальної мобілізації, серед яких «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку», «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» (МРГ), «Програма розвитку та інтеграції Криму» та ін. [3].

У світлі вирішення проблеми зайнятості сільського населення великий інтерес представляє спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» (МРГ), який розпочався наприкінці 2007 р. Ця Ініціатива фінансується Європейською Комісією у рамках програми технічної допомоги Європейського Союзу та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні. Метою проекту є створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом сприяння самоорганізації громад, розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив у всіх областях України. Проект підтримує ініціативи місцевих громад з покращення умов проживання та базової соціальної інфраструктури (відновлення фельдшерсько-акушерських пунктів, покращення водопостачання, захисту навколишнього середовища, підвищення ефективності використання енергоресурсів, надання послуг місцевого транспорту тощо).

Для реалізації проекту використовується метод соціальної мобілізації, активного залучення сільських громад, органів місцевої влади, приватного сектору для спільного прийняття рішень щодо місцевого розвитку, спільного розподілу ресурсів та втілення прийнятих рішень у життя.

Проект МРГ в Україні реалізується у кілька етапів. Перша фаза проекту тривала з 2008 р. до 2011 р., друга — з 2011 р. до 2014 р., третя фаза, що реалізується нині, розпочалася у травні 2014 р. і триватиме до березня 2018 р. Позитивно характеризує актуальність і доцільність впровадження проекту той факт, що загальний його бюджет поступово зростає. Так, бюджет другої фази складав 17,5 млн євро, 98 % з яких — кошти ЄС, 1,6 % — кошти ПРООН. Загальний бюджет, запланований на реалізацію третьої фази проекту МРГ, уже сягає 24 млн євро, що свідчить про ефективність проекту, його корисність у справі сталого розвитку сільських територій і розбудові громадянських інститутів у сільському соціумі, що підтримується прогресивною міжнародною спільнотою.

Слід відмітити, що вже після першої фази реалізації проекту були отримані відчутні результати підвищення якості життя на селі. Так, за роки першої фази існування проекту підписані угоди про партнерство з керівниками усіх областей України, відібрано більше тисячі сільських рад для реалізації покращень у сферах: охорони здоров'я, водопостачання, енергозбереження, утилізації відходів, забезпечення шкільним транспортом. За критерії відбору, окрім рівня соціально-економічних проблем, була також узята готовність до сумісного фінансування проектів громад з місцевих бюджетів. У цілому за останні 7 років спільний Проект ЄС і ПРООН підтримав більше 2000 ініціатив місцевого розвитку. Більш ніж 2,5 млн людей по всій Україні поліпшили умови життя у своїх громадах шляхом впровадження мікропроектів у соціальній і побутовій сферах. Більш ніж 20 тис. членів громад і 5,8 тис. представників місцевих органів влади підвищили рівень своїх знань на тренінгах з інституціонального розвитку, фінансового та проектного менеджменту, спільного планування та оцінки, отримали найкращий практичний досвід мобілізації громад і спільного управління [4].

Переважна більшість відібраних і затверджених проектів (близько 60 %) були спрямовані на запровадження енергозберігаючих заходів, більше 20 % — на заходи у сфері охорони здоров'я, 15 % — на водопостачання, решта 5 % склали проекти, орієнтовані на охорону природи та шкільний транспорт. Фінансування здійс-

нювалося на основі партисипативного підходу. За даними Звіту про впровадження МРГ за 2010 р. громади надавали в середньому 7 % суми вартості проекту, місцевий бюджет — майже 45 %, проект МРГ — понад 46 %, приватний сектор — майже 2 % [5].

Чи не найбільшим пріоритетом спільного проекту ЄС/ПРООН МРГ є сприяння вирішенню проблеми енергозбереження у сільських населених пунктах. Це підтверджується тим, що якщо максимальна сума гранту на проекти з відновлення комунальної інфраструктури становила 10 тис. дол. США, і проект надавав лише 50 % коштів, то максимальна сума гранту на енергозберігаючі проекти може доходити до 20 тис. дол. США і МРГ може надавати до 70 % вартості Проекту; 25 % — внесок місцевого бюджету і 5 % — внесок громади. Загалом, на енергозберігаючі технології, інноваційні та альтернативні джерела енергії на II фазу було заплановано близько 30 % загального бюджету Проекту [6]. За деякими оцінками збереження від 30 до 80 % енергії забезпечується шляхом заміни систем опалення об'єктів соціальної сфери, утеплення вікон, дверей, ремонту покрівель тощо. Характерним прикладом участі проекту у заходах з енергозбереження є проект, що реалізується у Черкаській області. Так, у рамках Проекту у ЗОС с. Сорочотяги, що у Жашківському районі, впроваджується програма переходу на альтернативні види опалення із встановленням піролізних котлів. Заклад освіти має автономне газове опалення, але в умовах значного здорожчання та дефіциту газу актуальним є перехід на дешевші види палива. Вартість робіт по встановленню двох піролізних котлів ті переведенню котельні на енергоощадне опалення становить близько 300,0 тис. грн, 200,0 тис. грн з яких отримано від європейської спільноти. П'ять відсотків коштів буде зібрано жителями села та членами громадської організації, частину коштів надасть місцеве сільськогосподарське підприємство «Злагода» та інші приватні підприємства, що працюють на території сільської громади. У рамках впровадження мікропроекту у червні 2014 р. було проведено тендер на виконання робіт серед трьох учасників [7]. Загалом реалізація Проекту ЄС/ПРООН МРГ у Жашківському районі Черкаської області продемонструвала зацікавленість більшості громад і місцевої влади у співпраці з Проектом, активізувала використання нових підходів для мобілізації громад, дала можливість забезпечити співфінансування та впровадження місцевих ініціатив.

У Вінницькій області, наприклад, у I-й фазі проекту МРГ загальна вартість реалізованих заходів по Бершадському району становила понад 800,0 тис. грн, з яких 357,0 тис. грн — кошти міжнародної підтримки. Вартість проектів, реалізованих у другій фазі, становила більше 770,0 тис. грн, у тому числі 300,0 тис. грн — кошти проекту ПРООН/ЄС. Завдяки цьому здійснено капітальні ремонти із застосуванням енергозберігаючих заходів. Так, у с. Війтівці встановлено модульну котельню із піролізним котлом у ДНЗ «Мрія». Вартість проекту — 368,3 тис. грн, з них кошти Проекту ПРООН/ЄС — 251,4 тис. грн, решта — кошти громади, районного та сільського бюджетів. У с. Устя встановлено новий піролізний котел у ДНЗ «Барвінок», замінено радіатори опалення на нові енергоощадні, проведено опалення на другому поверсі та утеплено частину фасаду. Вартість проекту склала 240,0 тис. грн, кошти Проекту ПРООН/ЄС — 164,4 тис. грн [8].

Актуальність пріоритету забезпечення енергоефективності та енергопостачання для селян досить чітко висловив один з учасників круглого столу з проблем енергозбереження, проведеного Черкаським обласним підрозділом впровадження проекту ЄС/ПРООН МРГ у грудні 2013 р. Голова громадської організації «Світоч» с. Тарасівка Звенигородського району І. Безверхий зауважив: «Енергозбереження — це майбутнє нашого села! Адже, врешті-решт, упроваджуючи енергое-

фективні заходи та заощаджуючи на цьому, ми зможемо вирішувати інші нагальні проблеми та дбати про громаду» [9].

Важливим пріоритетом реалізації спільного Проекту ЄС/ПРООН МРГ є покращення медичного обслуговування сільського населення. Для його реалізації міжнародними донорами співфінансуються мікропроекти орієнтовані на ремонт та облаштування амбулаторій, фельдшерсько-акушерських пунктів у сільських населених пунктах. Одним із типових прикладів практики реалізації проекту за цим пріоритетом є досвід Хмельницької області, де 18 вересня 2013 р. у с Западинці, найвіддаленішому населеному пункті Лещинського району, де проживає близько 240 осіб, відкрився відремонтований і оновлений ФАП. У рамках реалізації проекту МРГ було проведено капітальну реконструкцію фельдшерсько-акушерського пункту (заміна вікон, встановлення системи опалення, підведення водопостачання) і забезпечено заклад усім необхідним обладнанням. Загальна вартість Проекту становить 110 тис. грн, з них за рахунок коштів ПРООН виконано робіт на суму 55 тис. грн, кошти громади склали 5,5 тис. грн, з місцевих бюджетів виділено 49,5 тис. грн, у тому числі з коштів бюджету Шрубківської сільської ради — 13,2 тис. грн, з районного бюджету — 36,3 тис. грн. Результатом реалізації проекту стало поліпшення якості надання медичних послуг сільському населенню, зміцнення матеріально-технічної бази медичного закладу. Загалом у Хмельницькій області у реалізацію Проекту залучено 40 сільських рад, де втілюються 47 мікропроектів на загальну суму 9 млн грн. Показово, що активнішою стала позиція місцевого бізнесу щодо реалізації ініціатив громад. Так, на реалізацію мікропроектних пропозицій планується залучити близько 300 тис. грн спонсорських внесків від бізнесових структур, що більше ніж у 7 разів перевищує суму коштів залучених у I-й фазі проекту (40 тис. грн по всіх 50 реалізованих в області проектах). Це певним чином свідчить про зростання соціальної мобілізації, сільської громади, підвищення соціальної згуртованості у напрямі забезпечення місцевого розвитку на сталій основі [10].

Прагнучи покращити якість життя на сільських територіях Проект ЄС/ПРООН прямо та опосередковано впливає на покращення ситуації на місцевих ринках праці, створюючи умови для розширення можливостей зайнятості для місцевого населення та збільшення рівня його доходів. Так, заощаджені кошти місцевих сільських бюджетів від енергозбереження можуть бути використані на організацію громадських робіт з благоустрою населеного пункту, природоохоронну діяльність, на які залучатиметься незайняте місцеве населення. Крім того, відремонтовані, теплі та затишні приміщення шкіл у позанавчальний час можуть бути використані сільською громадою для організації комп'ютерно-інформаційних центрів, дорадчих служб, консалтингових агенцій з надання місцевому населенню, підприємствам, організаціям інформаційно-консультаційних послуг, і просто доступу до Інтернет-мережі. Отже, це якщо не додаткові бюджетні робочі місця, то принаймні можливості для реалізації підприємництва у цій сфері та підвищення рівня доходів місцевого населення. Відновлені і введені в дію сільські амбулаторії з оновленою матеріально-технічною базою дають можливість надавати селянам більший асортимент медичних і консультаційних послуг у сфері охорони здоров'я та здорового способу життя, що також може послужити основою для розширення робочих місць на селі у сфері медичного обслуговування.

Відновлення об'єктів соціальної, культурної, комунальної інфраструктури так чи інакше сприяє розширенню сфери прикладання праці у сільській місцевості. Але збільшенню попиту на робочу силу на селі, безумовно, сприяє інший напрямок реалізації Проекту, який орієнтований на підтримку місцевих ініціатив щодо розвитку малого та середнього бізнесу, і зокрема, на створення умов для поши-

рення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Одним з прикладів підтримки цього напрямку є відкриття у с. Черепин, Черкаської області новоствореного технічно-інформаційного центру БСОК «Орбій», яке відбулося 20 травня 2014 року. Інформаційний центр розташований у приміщенні сільської ради і вже в день свого відкриття отримав подарунки від проекту — необхідне технічне забезпечення: ноутбук, багатофункціональний пристрій і 10 стільців. Крім того, Проектом підтримано мікропроектну пропозицію новоствореного кооперативу на закупку сільгосптехніки — трактора, причепа, косарки та плугу. Загальна вартість мікропроекту склала 330,9 тис. грн, з яких Проектом було виділено 281,3 тис. грн і близько 50 тис. грн були надані членами кооперативу. Постачальник сільгосптехніки має бути обраний на тендерній основі [11].

У сучасній практиці розвитку вітчизняного сільського господарства існують і інші приклади іноземної фінансової підтримки розвитку малого підприємництва. Так, у Львівській області нині реалізується масштабний проект з розвитку молочної кооперації, який реалізує Канада в Україні. Проектом планується підтримка існуючих і створення нових кооперативів у регіоні, передбачається також сприяння розвитку приватного підприємництва шляхом надання довгострокового кредитування. Крім Львівської області Проект здійснюватиметься ще в Івано-Франківській, Дніпропетровській і Херсонській областях, триватиме з 2015 р. до 2021 р. Загальний бюджет реалізації канадського Проекту з молочної кооперації складає 20 млн канадських доларів [12]. І хоча сума бюджету невелика у масштабах усієї молочної галузі, разом з тим розподілена і надана малим товаровиробникам, які часто зовсім не мають доступу до державної підтримки, вона може стати істотним поштовхом і стартовою допомогою селянам у започаткуванні власної справи у сфері молочної кооперації.

Загалом розвиток сільської кооперації сприяє розширенню можливостей для трудової зайнятості місцевого населення. Причому це стосується практично усіх видів кооперації. Так, позитивний вплив виробничих кооперативів на зростання попиту на сільську робочу силу очевидний. Оскільки основним видом його діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції, то збільшення кількості таких кооперативів зумовлює зростання кількості робочих місць в агросекторі села. Обслуговуючі та постачальницько-збутові, кредитні кооперативи справляють опосередкований позитивний вплив на стан сільського ринку праці і загалом на сталий сільський розвиток. Хоча сам обслуговуючий кооператив містить невелику кількість робочих місць, разом з тим, надання ним послуг місцевому населенню щодо ведення сільського господарства істотно розширює можливості селян до ефективнішої їхньої зайнятості у ОСГ, створюючи інституційні її передумови, сприяє підвищенню рівня їх доходів. Кредитні кооперативи, окрім підтримки агровиробництва, сприяють розвитку підприємництва у позааграрних видах діяльності, що також супроводжується появою нових робочих місць на селі.

Отже, в цілому можна позитивно оцінити вплив міжнародних проектів, орієнтованих на активізацію функціонування місцевих громад, і відмітити їх беззаперечно позитивний вплив на місцеві ринки праці. Разом з тим, у контексті розв'язання проблеми браку, а подекуди і повної відсутності робочих місць у сільських поселеннях, необхідним є удосконалення практики застосування проектів у напрямі більшої їх орієнтації на вирішення проблем зайнятості місцевого населення. Зокрема, досягненню цієї мети сприятимуть такі заходи:

- активізація соціальної мобілізації сільських громад у справі пошуку можливостей розширення сфери прикладання праці на селі, в тому числі шляхом залучення міжнародних фінансових донорів; покращення інформаційно-аналітичного забезпечення сільських громад з метою поширення позитивного досвіду реалізації

мікропроектів, спрямованих на збільшення кількості робочих місць; дотримання місцевими сільськими громадами пріоритету якомога вищого рівня зайнятості місцевого сільського населення при висуванні місцевих ініціатив та обґрунтуванні мікропроектів сільського розвитку; оцінювання поданих сільськими громадами проектів відбірковими комісіями через призму їх впливу на місцевий ринок праці з метою надання переваги проектам, що дозволяють забезпечити зайнятість більшої чисельності селян тощо.

Крім того, важливим аспектом ефективної реалізації проектів місцевого розвитку в контексті подолання сільського безробіття є необхідність удосконалення звітності сільських громад. Зокрема, існуючі звіти сільських громад щодо впровадження проектів сталого розвитку, містять дуже обмежену інформацію. У кращому випадку можна знайти дані про загальний бюджет проекту та структуру його розподілу між співфінансистами. Жодної інформації щодо кількості залученого сільського населення для виконання проекту, кількості створених робочих місць, форму зайнятості, заробітну плату залучених працівників у відкритому доступі практично немає. Разом з тим, відсутність подібної інформації негативно впливає на ефективність управління сільським розвитком на всіх рівнях, оскільки істотно обмежує можливості аналізу соціальної ефективності реалізації проектів і перешкоджає достатньому науково-методичному обґрунтуванню управлінських рішень. Відтак, місцевим органам влади доцільно зобов'язувати сільські громади, учасників проекту надавати вищезазначену інформацію у планово-проектній і звітній документації, що забезпечить більш ефективне управління сільським розвитком і регулювання зайнятості населення сільських територій.

Висновки. Соціальна мобілізація сільського населення, що проявляється в активізації створення сільських громад, з метою досягнення сталого сільського розвитку, у тому числі і через залучення міжнародних фінансових інститутів, сприяє отриманню сільським населенням відчутного соціально-економічного ефекту. Останній проявляється не тільки у створенні додаткових робочих місць на місцевому рівні, хоча це є нині надзавданням сільського розвитку, але і у таких важливих для сільської життєдіяльності аспектах, як: підвищення самосвідомості селян і місцевої влади, зростання віри у власні сили, посилення довіри до влади та один до одного; підвищення якості медичних, освітніх та інформаційних послуг і загалом якості життя, тобто у зміцненні соціальної згуртованості сільського соціуму, зростанні його соціального капіталу. Відтак соціальна мобілізація має стимулюватися та підтримуватися владними структурами усіх рівнів управління, широко популяризуватися серед сільських рад і населення як дієвий інструмент забезпечення сталості сільського розвитку та розв'язання проблем сільського безробіття.

Література

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Сталій розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серeda, Т. Тимочко. — 2 вид. — К.: АМУ, 2011. — 392 с.
3. Офіційний сайт ПРООН в Україні. Проекти. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/ua/projects-list-all>.
4. Урочисте відкриття III-ї фази проекту МРГ [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/vinnytsya/2604>.
5. Місцевий розвиток орієнтований на громаду. Звіт про впровадження. 2010. — UNDP. Україна. — 2010. — с. 5-6. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.cda.org.ua/mages/stories/CBA_-_QPR-III_Ukr.pdf.

6. Спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду». Одеська обласна рада офіційний сайт http://oblrada.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2113.
7. Проведено тендери в громадах, що отримали додаткову квоту по компоненту з енергозбереження. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/cherkasy-region/2637> (червень 2014 р.).
8. Війтівка — курс на енергозбереження. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/vinnytsya> (жовтень 2014 р.).
9. Енергоефективність та енергозбереження — важливі проблеми розвитку сільських територій. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/cherkasy-region/2637> (грудень 2013 р.).
10. Успішне партнерство з реконструкції ФАП у с. Западінці. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/khmelnyskyi-region/2419> (вересень 2013 р.).
11. Ще один сільськогосподарський обслуговуючий кооператив став учасником другої фази проекту. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cba.org.ua/en/cherkasy-region/2637>. (червень 2014 р.).
12. Канада інвестує в молочні кооперативи Львівської області. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ubr.ua/market/agricultural-market/kanada-investiruet-v-molochnye-kooperativy-lvovskoi-oblasti-331398> (март 2015 р.).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine», available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Sadovenko, A., Maslovska, L., Wednesday W. and Tymochko T. (2011). *Stalyy rozvytok suspil'stva: navchal'nyy posibnyk* [Sustainable development of society: textbook], AMM, Kyiv, Ukraine.
3. The official site of UNDP Ukraine. The projects, available at: <http://www.undp.org.ua/projects-list-all>
4. *Urochyste vidkryttya III-yi fazy proektu MRH* [Inauguration III — Phase CBA project], available at: <http://cba.org.ua/en/vinnytsya/2604>.
5. *Mistsevyi rozvytok oriyentovany na hromadu. Zvit pro vprovadzhennya. (2010)* [Local Development CBA. Report on implementation. 2010], UNDP. Ukraine.), available at: http://www.sda.org.ua/mages/stories/CBA_-_QPR-III_Ukr.pdf.
6. Odessa Regional Council official site, *Spil'nyy proekt Yevropeys'koho Soyuzu ta Prohramy rozvytku OON «Mistsevyi rozvytok oriyentovany na hromadu»* [The joint EU-UNDP «Local Development CBA»], available at: http://oblrada.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2113.
7. Provedeno tendery v hromadakh, shcho otrymaly dodatkovu kvotu po komponentu z enerhozberezhennya [A requirements in communities that received additional quota Component for energy saving. are provided] available at: <http://cba.org.ua/en/cherkasyregion/2637> (Accessed June 2014).
8. Viytivka — kurs na enerhozberezhennya [Viytivka — a course on energy efficiency], available at: <http://cba.org.ua/en/vinnytsya> (October 2014).
9. Enerhoefektyvnist' ta enerhozberezhennya — vazhlyvi problemy rozvytku sil's'kykh terytoriy [Energy efficiency and energy security — important problems of rural development], available at: <http://cba.org.ua/en/cherkasy-region/2637> (Accessed December 2013).
10. Uspishne partnerstvo z rekonstruktsiyi FAPu u s. Zapadyntsi [The successful partnership with reconstruction in the village health post. Zapadyntsi], available at: <http://cba.org.ua/en/khmelnyskyi-region/2419> (Accessed September 2013).
11. Shche ody sil's'kohospodars'kyi obsluhovuyuchy kooperativ stav uchasnykom druhoyi fazy proektu [Another agricultural service cooperative became a member of the second phase of the project], available at: <http://cba.org.ua/en/cherkasy-region/2637>. (Accessed June 2014).
12. Kanada investiruet v molochnye kooperativy Lvovskoy oblasti [Canada invests in dairy cooperatives in Lviv region], available at: <http://ubr.ua/market/agriculturalmarket/kanada-investiruet-v-molochnye-kooperativy-lvovskoi-oblasti-331398> (Accessed March 2015).

Стаття надійшла до редакції 15.06.2015 р.